

Protestant hade gjort sig bekant med en Italiänare, sluteligen ännu mera med hans hustru: det rörde Ita-
liänaren så hjerteligen, at han icke kunde upfinna nog
grovt sätt at hämnas. Anteligen föreslog han en
Spattergång, och då de kommit ut i marken, sade
han til Protestanten: min Herre, om Ni wil wara
min wän, så måste Ni willara mig i en ting, näm-
ligen föreswärja Eder Religion, och antaga den Ca-
tholiska. Då Protestanten försäkrade, at det war en
begäran, som han ömsjeliggen kunde efterkomma, tog
den andre ut en pistol, som han satte honom för brö-
stet, och med en grym upsyn hotade, at han skulle
nödwändigt antingen swärja eller dö. Protestanten,
som märkte at det blef oswarsamt, beqvämade sig i
ängsten til at swärja efter det Formulaire, som hans
fiende föresfode honom. Detta hade varit nog för en
Italiensk Profelotmakare; men det war icke nog för
en Italiensk Harej. Ut blott hafwa tagit lifwet
af dig, du äreståndare, sade han, hade varit att för
liten hämd för mig; men nu är jag idröjd, då
sag kan dräpa dig i et tillstånd, hwaruti jag wist wet
at du far til helswete med både Sjal och Kropp.

Man har wäl exempel på sådane besynnerligt
finnade Män, hwilka kunna fatta orimlige misstankar,
äfwen öfwer de almännaste höffighe er, som man wi-
sar deras hustrur; men man har ännu flere exempel i
desse tider på dem, som taga almänna höfigheter i
att för widsträckt bemärkelse.

Inständighets-reglorne äro wäl icke så otmant
faststälde, at de ju kunna wara föränderlige efter tid,
ort och omständigheter. Ut kosa, til exempel kan
wara ofskolidigt; men så finnas likwäl wisa personer,
hwilkas kyskar äro af särdeles beskaffenhet, och inga-
lunda kunna jämsbras med de första Christas.

Högatning af wårt lön är nästan det endaste wårn et fruntimer har för sin dögd; och så länge et fruntimer kan taga sin respect i agt, är också hennes dögd säker. Man bdr derför icke undra derpå, at en om sin heder om man blifwer förbrudad hwier gemenskap; och det skulle wara en olycka för werlden, om wise Springare, som lärt sig lesa i Paris, skulle kunna inbilla folk at sådan Jalousie wore ibjellig.

Oegennyttighet.

När man med sit undersöker, hwarifrån människjan fåt en så stor bjelle för falskhet och at städse söka förstålla sig för andra, finner man at högmodet är dertill förnämste orsaken: och at den deraf upblåsta människjan, i förtret derför, at se sig girig, orätwis, ofrogen, arg och oförskämb, och då hon icke gärna wil lida, at man anter hånne för sådan som hon werkeligen är, antager hon ej alleneft heberliga, utan också wackra och stora tänkesätt; och hjuder til at inbilla andra, at hon är billig, uprigtig, god, frilostig, ädelmodig, och at hon har alla de egenheter, som kunna gjöra henne agtningsswärd.

Det är den sanstyslige orsaken, som har gjort människjan så falsk; men man måste derjämte tilstå, at hon drifwit sin falskhet til högsta oförskämndhet, när hon wägar säga, at hon är oegennyttig: ty man är så fullkomliagen öfwertrygad, at hon icke kan fatta något upsåt, eller gjöra någon gjärning, hwarwid hon icke har affeende på något eget, som röder henne sjelf; så at man har skäl at finna det bespinnerligt, at det kan gifwas folk, som sätta sig för at inbilla andre, at de lesa utan bekwimmer om heders eller egendoms förwärfwande, och at de äro fullkomliagen oegen.

ögegennyttige. Man ser dock wid Hof ätstillige, som tillägna sig denne egenkapen, och som kunna så wäl skälla sig, at deras wänner, och följagteligen många andre tro dem wer-
teligen vara te.; så at de innan kort blifwa beun-
drade ej allenast af gemene man, utan wä af de sticke-
ligaste och mäst uplösta människor: och i sanning
tyckes det wara förläteligt för den människliga nyfi-
kenheten, at den blifwer intagen af et så sållont och
stort skadespel; emedan intet är för densamma mera
förbjudande, än at se människor aldeles fria från de
fel, som eljest gemenligen ätsdija människligheten; at
se människor, som icke wela hämta något egit gagn
af allt deras omgånge, och som gjöra sig intet förbe-
håll uti de största intriquer.

Men om man hör öfwerse med de enfaldige, som
låta förwilla sig af Acteurer, hwilka bedraga hela
werlden, behöfwer man dock icke gjöra det med sjelfwe
desse förtäffelige Acteurerne, som wisa sig så ögen-
nyttige: ty de weta, at det är en lantagen stelpelse,
och at de spela en Comediants role.

För at så weta, at de icke äro af deras antal,
som bedraga andra sedan de sjelfwe blifwit bedragne,
och at det är sedigt folk, som tro at intet kan wara
mera bidragande til deras ändamåts winnande, än
om man tror dem wara ögegennyttige; så behöfwer
man allenast erindra sig det konsigrep, hwaraf somlige
bland dem betjena sig, hwilka, sedan de utfärdat alla
möjliga beswår och farligheter, som kunna mda et
partii, och enständigt wägrat at blifwa medintagne i
Förlikningen, updraga hemligen at sin bästa wän at be-
medla denna, sedan han förbundit sig dertill, at uphäfwa
alla des wilkor, om han icke kan utwerka för dem
ansenliga Summor eller Beståningar. Man behöfwer
allenast besinna de usla inwänningar, hwilka somlige
förebära för at döija sin ögegennyttighet, när de säga,
at

at de fbr sig intet åstundat, men at då alla, som varit af deras anhang, fått stora Åmbeten eller Gratificationer, skulle deras heder lida af et oslika bembtande. Man behöfwer ånteligen allenast befinna andras undansyfter, när de låta sig nödgas af sine wänner, eller befallas af Öfwerheten at emottaga en sista, som de likwål hemligen önskat sig. Jag förtiger en hop andra fina konstgrip, hwaraf de widare betjena sig: det torde wara tjenligast at icke fulborda deras affkildring, fbr at icke gifwa anledning til sådana tillämpningar, som man deraf plägar gjöra; det kan wara nog med detta utkast; hwaraf alle kunna igenkänna de föregifne oegennyttige, fastän det icke föreställer någon af dem isynnerhet. Allt hwad man kunde tillägga är, at ehuru stor sitt de oegennyttige anwända fbr at hafwa et wackert utseende, och på hwad sätt de sig än förklåda, går det likwål dermed som med de onde andars framtråden, hwilka förfkapa sig i Ejusens Änglar, men som man dock til slut af något upptäcker.

(Sturet följer härnäst).

Uti Arboreens Boklåda på Stora Nygatan äro til salu: Sällerts Moraliska Föreläsningar fbr 1 Riksd., hans Leswerne fbr 12 s., och hans Portrait i Koppar stuckit fbr 8 s. På Spectator kan ännu pränumereras med 16 s. fbr 32 Numrer.

S E D E R H O L M,

Tryckt hos Anders Johan Medelplan, 1779;

Den
Swenske SPECTATOR.

N:o 26.

Ogennyttighet.

(Fortsättning och Slut).

Låt oss nu betrakta skåten, som förbinda dem till at förstålla sig som ogennyttigt folk. Det första är deras åstundan at inbilla folk at de hafwa en tåll sjä, och at gifwa et stort bes grep om sig sjelfwa: ty högmödet, som ständigt upåggår människorna till at gjöra sine förtjenster gällande, nödgar dem, som hafwa goda egenskaper, at framstålla dem i öpen dag, så at man måste tro dem äga owanliga: ibland hwiika det icke kan gifwas någon tåckare och sålsyntare än en stor ogennyttighet.

Det andra skålet är, at ogennyttighet är den hederligaste utwäg, som de kunna taga för at befrämja sin egen nytta. Denne utwäg är så mycket bättre som den är besynnerlig: ty besynnerligheten bidrager förunderligen till at skaffa dem förreovende; hwarföre och de, som komma till Hof med stora förslager at där söka sin upkomst, prunka med denna falska dygd, och kunna liknas wid nye Quacksalwars, som alltid hafwa den förträffeligaste Theriak, eller något annat Läke medel, hwarom man aldrig för hört talas.

Det tredje skådet är den öfveringelsen, af man stogges wid egennyttigt folk, wid sådant folk, som lefwa i människo-samsfund lika så bekommerluse om andra, som om de blifwit födde endå för sig sjelfwa; som aldrig wisa någon iswer i sine wänners äfwen wigtigaste angelägenheter, och äro känsloluse wid sine Anhöriges måst trykande behof. Så såsom man ser, at alla gjöra dem rätt, at man afföndrar sig ifrån dem såsom de afföndra sig ifrån andra; at ingen bekyrrar sig om deras befordran, och at de äro öfwer gifne wid alla de olyckeliga händelser, som kunna träffa dem: denna sårskarenhet lærer då wisa ärelystna människor, som se intet fördelagtigare för sit rykte och sina angelägenheter, än at anses för folk som äro öfwer al egennytte, at winnlägga sig derom, at gifwa alla, som omgås med dem, detta intryp om sig.

Men emedan det är en erkänd sanning, at människor i almänhet så häfta wid egennyttn, at det är lika så omöjligt för dem at entlediga sig derifrån, som at öfwer gifwa sin natur; huru finna då dese personer, som så skryta med sin uegennyttighet, någon tro i werlden?

Så, för det sbrere delen ej äro underrättade om denna sanning widare, än at de se det man är öfwerlygad derom, och at de ej äro det genom en grundelig kannedom af människans böjesser och naturliga bestaffenhet. Hwarföre de och lätteligen blifwa bebragne af dem som synas uegennyttige. Det kommer vel af deras sticelighet at wisa några uegennyttighetsprof för gällande folk, och hwilkas witnessbed är tillräckligt för at stadga en mening i werlden: ty de weta, at wid öfwer och uti alla särskitta samqwäm gifwes folk, som herrsta öfwer begreppen, och hwilkas tankesätt äro rättesnören för andras tankar och känkesätt. Det kommer vel änteligen deras, at det

är så trofast och så sälsynt af vara oegennyttig, at den ätra man har af se folk, som verkligen är det, hjälper oss at tro at det gifwes.

Hvad är nu då Oegennyttighet? Egennyttan, som ombytt namn för at icke blifwa känd, och som icke wil sonas uti sin naturlige skynad, af fruktan at väcka människors afsty. Det är en stridig väg emot den man wantigen följer, på hwilken de finaste och måst inbundne hinna till sit systemat. Det är Arelystnadens yttersta konstgrepp. Det är det ofbristämdeste af alla människans bedrägerier. "Om någon försäkrar dig, säger Plato, at han träffat en person af höga och beghnerliga dygder, så låt honom at han är gäckad, och at han råkat ut för någon stor bedrägere" (*).

Oh uprigtigt sagt, huru kan man vara så framligt lättrogen, och låta inbilla sig, at Hof-folk, som äga förbindelser med alla dem som där lysa, som äro än fiender, än wänner till Ministeren, skulle där omgås med så liten åsundnan efter befordran, som de hwilka därifrån lefwa afskilde i ensligheten? Är det icke mera skäl at tro, at, såsom människohjertat är dubbelt och södt med försåtninge-gäfwan, sådana arelystne gifwas, som förstå så wäl at dölla sin egen nytta, at sej en gång deras förtrognaste kunna märka den?

Allena de Christne kunna vara rätt oegennyttige, emedan Jesu Christi Nåd, som frälsar dem utur tusstarnes trældom, betager dem tillika tillgifwenheten för sin egen nytta. Alla andra människor släppa en förman för en annan, och gifwa således ej annat än flit omkring sine egne fördelar.

(*) Dial, 10 de Republica,

L ä r d o m.

Si högre man hinner i kunskaper, desto mera finner man at alt det jordiska är ofullkomligt och förbragt: liksom då man stiger up på et Berg: ju högre man upkommer, desto mindre blifwa de nedanför liggande tingen för högen, til dess de omsider aldeles försvära ur åsyn.

Om Leibniz och Newton kunnat lesa tusende år, och dageligen tillvärt uti kunskaper, hvilka Philosopher skulle de då blifwit! och ändå skulle en måst hast mycket oundagat at visa dem begge.

Det är märkligt, at man då först begynner blifwa omwif om al ting, när man som måst eftersträfwar at förwärfwa sig kunskaper och insigter, och derigenom förmodat at blifwa förwifad om al ting: man kan derför lätt falla på den tanken, at den som allenaflwet litet är lycketigare än den lärdaeste. Den tiden jag war studerande tänkte jag, at Socrates måste varit antingen en stor strömare eller en stor wanwetting, då han sade at han wiste intet. För min del syntes mig, at de utdrag af ättilliga Wetenskaper, som jag inhämtat wid Läro-ådet, kunde nog gibras mig berättigad at anses för en Philosoph; och såsom en Philosoph är, efter Wolfsens Definition, den som kan gifwa skäl til alla werkelige och mjuelige ting, såsom kom mig intet obegripeligt, hwarken i himmelen eller på jorden. Imidlertid war jag med al min okunnighet mera förskämd än den störste Philosoph, som i hela sin lifstid gjort sig merken mnda, för at mista den stora inbillningen at han wore lär, och deremot med al sin lärdom blifwa förwifad derom, at han wist intet.

Då Valentinus Frobenhoff första gången besökte Skolan i Ge'rborg i Skånen, skaf han hafwa höflat Discip

Disciplinerna på sådant sätt: Guds Fred! I Adlingar, Borgmästare, Rådsherrar, Konstinärer, Handverkare, Rishmän, Kråmare, Bödlar, Rådare och Canalister (*). Han wille låta dem förså, at med tiden kunde blifwa allt detta af dem.

När man besinnar, huru hwar och en af de lärda Professionerne är beswärad med en hop folk, som söta bröd derwid, och huru många stickelige och förtjente män deribland finnas, om hwilla man snorare kan säga, at de innehafwa wetenskapen, än när ringen, såsom de immerfort försäwes anhålla om befordran; så kan man icke nog förundra sig öfwerwise Förälbrars sinnelag, som icke häire utse för sine Söner et stånd, hwar en redelig slit ofelbart föder sin man. -- Huru många äro de Sökne-Prästter, som kunnat blifwa Rådsherrar i London, om de rätteligen anmodat en ringare summa Penningar, än den som i osmånhet fordras till en lärd uppsokran (**)! Den har et uselt hjertesätt, som tror det wara mer äresfullt at sätta et kistie, än at skjära till et par byxor. Wid et par södars försärdigande är wisare förtäuskt än wid författandet af et par versor. -- För många speculative hufwuden äro icke nyttige för et land; de oroa det ofta mer än de gagna; men en myckenhet arbetsamma händer utgöra et lands styrka. -- De fleste Studerande hafwa förbrukt sin wackreste tid, innan de så hustru och hushållning; en Handverkare deres mot har icke så många omständigheter af wdden, för at sätta sig ned, som man säger, och förbfa werlden; i snonerhet om sådane begifwa sig till handwerk, som i bdrjan af Förälbrarna kunna så understå: Sådane kunde

(*) Se Zinegreffs Apophregm. Part. I. p. 195.

(**) Spectator, Tom. I. p. 129.

kunde och bäst bringa Konsterna til flor och fullkomlighet.

Swar och en ålder, säger Voltaire (*), har frambragt Hjeltar och Statsmän, men de som tänka eller, det som är ännu mera, de som äga smak, räkna icke flera än 4 sådana lyckelige Åldrar i Werldens Historia, uti hvilka Konsterna blifwit bragte til fullkomlighet, och som tjena til Epoquer för Högden af Människoskrifvning. Den första war under Phipippus och Alexander; under Pericles, Demosthenes, Aristoteles, Plato, Apelles, Phidias, Praxiteles: denne ålder war en åra för Grekeland allena, då den öfriga Jorden war ännu barbarisk. Den andre åldren war den under Cäsar och Augustus; berömd af Lucretius, Cicero, Titus, Livius, Virgilius, Horatius, Ovidius, Varro och Vitruvius. Den tredje inföll, sedan Mahomet II intagit Constantinopel: då såg man i Italien en Slägt af Handlande gjöra det som eljest Romangarne tilkommit. De af Huset Medicis inkallade til Florens Konsterna, som Tyskarna förjagat utur Grekeland. Denne ålder war Italiens åra: man såg där Michael Angelo, Raphael, Titian, Tsch, Ariosto och flere. Bygningskonsten fick et härigare anseende, än den hafte i Heltwa det triumpherande Rom. -- Frankrike, England, Tyskland och Spanien begynte wäl och at frambringa några frugter; men de förblefw antingen omogne eller straxt utddde. Italien blef Lærdomens Huswoud såte til den sjerde åldren, som hberjades under K. Ludwig 14 i Frankrike; hvilken också kom af alla närmast fullkomligheten.

Då man frågade Antisthenes, hwad han hade wunnit genom sit studerande, swarade han: så mycket, at jag kan hålla mig sjelf såttkap.

**

Jord.

Jord = Klotet.

Orsakerna till Jordbävningar hafwa i våra tider blifwit allt mer och mer bekante, tillika med deras bedröfweliga verkningar. Det synes, som man utån dem kan härleda de största Förändringar, som Jord = Klotets Rik undergått, och som ännu det förestå. At en Jordbävning på en natt förwandlat et Berg till en djup Sjö, och åter en Sjö, som hölls för grundtids, till et högt land, har man haft exempel år 1726 på norra delen af Island (*). Det är troligt, at sådana Förändringar stedt många gånger, i synnerhet då Synodastoden timade: såsom man ser, at de fridige Elementerne, Watnet och Elden, i Jordens inre hufsa hwarandra at åstadkomma samma verkningar.

At Jorden har en myckenhet eldfångda ämnen i sig, witna Torf, Stenkol och Swofvel; och de eldsprutande Bergen betaga oss allt twifwelsmål derom. Men wille man fråga, huruledes dessa eldfångda ämnen kunna af sig sjelfwa antändas, så wila Physiska Rön, at Naturen har härtil många utvägar. När man destillerar Skedwain af Vitriol och Saltpeter, och blandar det med Reglitz-Olja, förorsakar denna så stor hetta, at det begynner antändas. När man kastar Silspån i Skedwain, för at uplösas, förorsakas deraf en varme, hwarwid en del swofvel-dunster upstiga. När man blandar Järn-silspån och Vitriol i et glas watten, så uplösar Vitriolen Järnet, Glaset blifwer warmt, och man märker Swofvel-dunster, hwilka, om de äro inneskängde, hafwa en stark elastisitet, och antändas så snart de nalkas någon låga. Står man

Silspån,

(*) Se Jo. Andersons Esterrättning om Island, s. 4.

Slispån, fint fint Svafvel, och Wain, tilhops i ett flask, så mycket at deras blifwer en deg, åstadkommes Åfwen en sådan hetta; der upkomma swafvelogtige och mycket elastiske dunster, som spräcka glaset sknder, om det är wäl tillpelt; och om man sätter några pund af denna blandning i et kar under jorden, uplysta dunsterna jorden, och antändas esla när de komma i fria luften. I Chemien finner man ännu flera bewis på sådana materier, som antända sig sjelfwa, såsom Phosphorus, Phosphorus, m. m. Häraf kan man då sika, huru wdes antändning kan ske under jorden, när sådana materier blandas med hwarandra.

Seer at utlösa, huru de brännbara ämnen i Jorden kunna antändas af sig sjelfwa, anförer Krüger (*) allenast Stenkols grufworna, som icke sällan trändas, och särdeles et exempel derpå med Stenkolen i de Westniska Grufworna, som nu redan bränt några år. Orsaken wisar han således: Stenkot hor Svafwel uti sig, Wainet som löper in emellan Stenkots berggen har Järn-gräs uti sig, hwilket lägger sig på kolen såsom et reddt pullwer: altså komma här Svafwel, Järn och Wain tilhops, såsom i oss anförde Physiska Experiment. När dessa 3 materier blandas tilhops, förbräntas deras en hetta, och när denna hettan blifwer stark i en wäl grad, måste antändning deras tima.

(*) I Geschichte der Erde in den allerältesten Zeiten, s. 142 följ.

(Sluter följer härnäst).

SEDERHOLM,
Tryckt hos Anders Johan Medelplan, 1779.

Den
Svenske SPECTATOR

N:o 27.

Jord-Blotet.

(Fortsättning och Slut).

Komma nu dessa ämnen at blandas tilhopa i behörig proportion, försättas Stenkolen i så stark hetta, at den förbränner dem til aska; kommer luften dertil, blifwa de glöddande, och föråras då desto snarar. Det är orsaken, hvarsbere man tilstoppar de förlofede Stenkols-grufworna, eller hindrar luftens åtkomst dertil: ty ännu sådant sörre delen af kolen tilslutt föråres, blifwer dock något deraf i behåll. Detta sista bes styrkes af et exempel, som Hr. Swedenborg ansbrer, at när man i Sverige smälter Järn, blifwa wäl kolen först antända i Masugnen, dock straxt derpå alla lufthålen tilstoppade; när sedan ugnen efter 12 døgn öppnas, är Järnet smält, och 2 tredjedelar af kolen äro förårade; de öfriga äro öfvermåttan heta, fastän i dem icke finnes en enda eldgnista; men de antändas sedan af sig sjelfwa, och förwandlas inom kort tid til aska, så snart man åter låter luften så fri tilgång. Ja, det sker ofta, at Stenkol, som ligga på hwarandra i fria luften, antändas när det rågnar: ty såsom de hafwa Stoftwel uti sig, och Järngrus utanpå roidläbande, så, när wätnet kommer til, itändas de af Luften.

Man må icke tro, at Jorden är en Kropp, som är allt igenom upfyllt med materier: den har intvårtes ej allenast stora rum upfyllda med watten, utan också stora hålor allena med luft fyllda: derom kan icke twiflas, då man finner så många, som hafwa sin utgång ofwanpå Jorden. När nu skrenämnde bränbara ämnen samla sig i dessa hålor och antändas, blifwer den instängda Luftten derigenom uphettad, och dess elasticitet så förökad, at den med wåld måste söka sig utrymme. Är då Jordskorpan, som betäcker hålan, nog tjock och stark, så följer derpå intet annat än en skakning; men är den förswag at emotstå Luftens trykning och spänning, måste den spricka: de underjordiska Lågorna få då utrymme, Jordskorpan faller ned i hålan, och det lediga rumet upfyller med underjordiskt watten. — Härtill komma de underjordiska Watten-Dunster, hwilkas kraft är sidre än hettans, wen beror af hettan. När denna, såsom man ser af Vesubius, är nog stark til at smälta Metaller, och de underjordiska watten skrena sig med dessa glibbände Metaller; så följer deraf, at en mycket watten uplöses til dunster, som äga en icke mindre kraft än den som behöfweres för at spränga en mina. Ja, man har funnit, at en droppe watten, när den på en gång förwandlas til dunster, kan lyfta 10 gånger så swår tyngd som lika så mycket kruk. Kråger beropar sig härwid på Luftskornas exempel, och anmärker at deras sammansättning måtte mycket kunna förbättras. — Han räknar Eldsprutande Berg ibland Guds ofäнда wålgjeringar, såsom den underjordiske elden, om den icke genom dem hade luft och utrymme, skulle länge sedan werkat de försträckeligaste Odeläggeller.

Jorden har icke wid första Skapelsen kunnat blifwa försett i det tillstånd den nu är; och man wet ej af någon annan hufwudsförändring, än en ofwä-

Hfversvämning af watten. Deras kan icke heller det närwarande stiek wäl förklarad; men ganska wäl, när dertill kommer en almån Jordbåfning. Hwæ och en, som opartiskt wil betrakta Jordens numarande stiek, måste tillsä, at den, när man undantager djur och växter, är likare en förfallen eller förförd bygging än et Palats. Det har man wäl länge sedan begripit, och derföre tagit sin tillflugt til Syndafloden, såsom en almån orsak til den förändring, som man ser at wår Jord undergått. Men såsom en Wattenflob icke kunnat spräcka klippor i tu, och desutom ej allenast hela Jordens yta, utan också det inwärtas låget gifwer tillförlitliga bewis til Jordbåfningar, förforsalade af den elden, som Jorden underhåller i sit inre; så är Krügers mening ganska rimlig, at antingen en almån eller särskitte Jordbåfningar bidragit mera til Jordens nu warande stiek, än hfversvämningen.

Man har en Canonicus i Preussen, Mikolaus Copernicus, at tacka för den uprättten, at Jorden inom 24 timar wänder sig omkring sin axel ifrån öster til väster. Denne Sats är så naturlig och förnuftig, at det är intet underligt, om man i Historierne finner spår dertill, at redan en Grekisk Philosoph har haft detta insfall. Men på den tiden förklarades det på det wigtigaste stället i werlden: ty såsom Jorden hade sin Gudinna, och denna hade et Tempel i Grekland, så måste detta Tempel nödvändigt wändt sig omkring tillika med Jorden, hwilket war aldeles stridande mot den wårdnad, som man borde bewisa Gudinnan: följagteligen måste Jorden wara ordrlig. Sedermera förswarade bland de Christne Galiläus Galiläi, Hof-Mathematicus hos Hertigen af Florens, samma mening; men såsom man då trodde, at den war stridande mot Bibelens utsagor, låt han kasta Galiläus i fångelse, hwarifrån han icke släpptes ut, förr

än han må'e släggas en formellig ed derpå, at han aldrig mera skulle tro at Jorden röjde sig; och till desto sårre säkerhet derpå, måste han hwar dag läsa en *Bo-psalm*. Anteligen fattade förnämde *Nicolaus Copernicus* mod, och vågade för tredje gången at förswara denne förtristade Sats; men ho wet hwad honom wederfarits, om han icke förhållit sig sligare än de andre? Han war så klof, at han lade sig at då samme dagen, som man har till honom första exemplaret af hans *Dot.*

Solkrithet.

En wis Auctor förklarar följande medel, för at när gorlunda huta de reswor, som huta människos slägtet med en slutelig ödetäggelse.

1) At slänka til hemgift at fattiga ynglingar och flickor på landet, och Fabrikbrer i Städerna, de Summor, som elst användas på offentlige och präktige Bestiner. Frankrike har deras gifwit et wacker efterdöme wid Hertigens af Bourgogne ödelse.

2) At årligen utskicka et wist antal af ynglingar och flickor ut på landet, hwarest, emot borgen för deras hit och sticketighet, dem skulle anwisas wisa stycken Jord til odling eller ågo mot en wis afgift. Guds ågare skulle anmodas at gifra dottila utwisningar på deras ågor, hwarwid så deras egen som det Almännas fördel kunde befördras.

3) At fritälla de hushåll ifrån wise afgifter, som hade et wist antal barn.

4) At i alla offentlige Sammankomster gifwa försäter och högre Rang ibland titar at den som hade de bästa barnen.

5) At

5) Ut förklara alla ogifva för officiella till de förnämsta Bestämmingar, så väl Kistens almänna, som de i Städer och Gillen, o. s. w.

6) Ut förklara allt arf ifrån Sido-tinien, alla Testamenten och Donationer förverkade för en unglarl hwer 30 år, om han icke gifter sig innan han tager det i besittning.

Widare tillhörker han wise besynnerliga afgifter, såsom: at en wis Summa skulle erläggas, när man hbit Kock och Kammar-tjenare i stället för Pigor; en annan för hwar Dräng, som war wisä tum hög, emedan wälmäxt och starkt folk bdr nyttjas till Åker-bruket och Armeen; en Utstöld skulle påläggas all ogift Tjenstefolk af begge könen; en annan pålaga på alla ogifva Mans-personer och Fruntimmer, som skulle erläggas efter Stånd och wittor och höjas efter åldrens tiltagande, nämligen begynnas wid det 15:de året, och höjas wid det 18:de, 21:sta och 25:te, o. s. w. Orsaken härtil skulle wäl wara den, at de derigenom skulle förmas til at besto mera winnlägga sig om at hslifwa gifva; men i en sådan Skatte-förordning tyckes då Fruntimret hafwa hardt mycket skonad framsför Man-könet, såsom de nu mera icke gernä kunna hslifwa fria, och således med största åtrå i werlden til giftermål, kunde likwäl i at sin tid hslifwa nbdskade at statta, men ock ofta för medelbshet icke kunde den förhånde statten erlägga). Widare, en pålaga på alla Entor och Entlingar, som hade inga barn: en Tionde-skatt på Hu:bbnder, påbad efter antalet på deras Tjenstefolk, dock icke lika mycket för hwar Person, utan all i affeende på myckenheten och omständigheterna (*).

(*) Se The London Magazine, Novemb. 1754.

Skatten på alla ogifta i almånhet kunde' bäst användas til underhåll af Uppfostrings-Hus. En sådan Skatt på Mansskibnet skal vara brukelig i Pomern, och kallas Altes Junggesellen Geld.

Doctor William Bratenidge har gjort följande uträkning på Folkmängden i England. Hvar man icke har Mantals-längder at räkta sig efter, gifwas allenast twänne Uträknings-sätt: antingen efter Husens antal, eller efter myckenheten af Bröd som föräres. Han räknar hwar hushåll 6 personer på hvart hus i Städerne, efter jämsföde, Anteckningar uti en del Församlingar; och menar at denna uträkning skal ännu mindre slå felt på landet, hwarest å ena sidan icke finnas så många logerande, och å den andra icke så många enslige personer. Han antager såsom bewist, efter Derhams, Major Braunts och andres uträkningar, at där böra räknas fyra barn på hwar Äktenkap; och at där af dessa barnen, alla Äktenkapen inberäknade, icke kan calculeras hwar 2 barn på hwartera, som upnä mogen ålder (*). Således kan på et hushåll, som har barn, ej hwar hushåll räknas mer än 4 o 5 personer, undantagandes Tjenstesfolk och inhyrde, hvilka, när de nedtagas i räkningen, också måste falla antalet på de hushåll, som hafwa inga barn; följaktligen räknar han hwar hushåll 6 personer på hwar hushåll.

Doctor Halley menar, at omkring $\frac{1}{4}$ af människoernas antal är skickelig til Krigstjenst: således äro af wid på 6 Millioner människor i England 1500000 tjenlige til Krigstjenst. Han uträknar vidare af Bröd-föräringen och Landets utrymme, at Stora Britannien kunde underhålla ännu 6 Millioner, eller dubbelt så stort

(*) Se D. Halleys Table of the Probability of Life.

stort antal af folk som det nu har, och det allenast af den naturliga afkastning, som deras egen Jord gifwer. Han går ännu vidare med sina uträkningar, och tror, at hela Jord-Klotet kunde uuderhålla 26 gånger så många Åboer som det nu har.

Man wil bewisa de gamle Rorrmåns Folkrikhet af de många uttågen, som de gjort til andra Länder; men besinnar man, at de på den tiden aldeles försåmade Åkerbruket, och låto Jorden ligga obådad, kan man deraf lätt sluta til orsaken til deras utvandringar, utan at dersåre behåwa försålla sig, at Norden warit så mycket mera folkdiger än nu för tiden. Wåre Förfäder uttågade til främmande Länder för det de hade intet at gifra hema. De måste råda från andra, så länge de medelst idoghet och närings-idkande icke kunde förwårwa sig något sjelfwa.

Hela Inrättningen i Judiska Republiken utmärker tydeligen, at den haft til et hufwuds-fremål, at hos folket wåcka högagtning för Ågtenkap, såsom det bästa medlet at befordra, Folkrikhet.

Medelst Arbetarnes inlockande från et annat Rike, förswagar jag des Handet: ty antingen måste det rent af uphåra med arbetet, eller försålla deras arbets-lön; och når det senare sker, kan det icke hålla pris med andra Länder, hwarest finnes nog arbetare.

Främmande måste altid wara wålkörre i en wålbståld Stat, når de kunna nåra sig sjelfwa, och ännu mera, når de kunna bidra til Statens underhåll. Man winner ej allenast deras personer, utan ock deras upfostran, läro-år och kunnighet.

Det är dock oförnekligt, at wåsa Länder icke kunna få såre Folk-mångd än de hafwa. Sweitsarne til exempel hafwa mycket goda Förfatningar för at få Juboggarnes antal; men hafwa deremot så litet brukbar jord, at deras middosamma stit icke kan förså til deras under-

underhåll. Deras läge är ock sådant, at de nem-
 mer icke så lätt kunna hemdägga sig andra Län-
 der, som tillförne. Deras egen Jord är upbrukad
 til hwad den omträngt kan frambringa: deras
 Gränser äro omringade af Fästningar, m. m.
 Således äro de nödsakade at gå i främmande
 Krigstjenst, o h wäga sit lif för andras räkn-
 ing, utan minsta hopp at någonsin kunna, antingen
 winna nya Länder, eller sända Colonier til något
 annat ställe i werlden (*).

Wännissjö = Släktet wanartas efter handens
 allt mer och mer. Det är wäl sant, at wåre För-
 fäder woro beswärade med åtskillige plågenheter,
 som icke mer oroa oss, såsom: at Tomte-gubbar
 bestulo dem; Maran red dem; Necken knäkte dem;
 Sin onde förförde dem til at förskrifwa sig til ho-
 nom, Troll gjorde mycket owäsende, o. s. w. Ifrån
 allt sådant äre wi nu måst entledigade; men har
 wårt förstånd blifwit uplyst, så har ock deremot
 wår natur blifwit förswagad, kan hända, genom
 för strånga Sundhets- och lefnads-regler.

(*) Se Melon om Handelen, s. 32.

(Slutet följer härnäst). 1

STOCKHOLM,
 Tryckt hos Anders Johan Medelsplan, 1779.

Den
Svenske SPECTATOR.

N:o 28.

Solkriethet.

(Fortsättning och Slut).

Swad skal man tänka om sådant folk i werlden; som icke kan fördraga al wanlig mat, och som blifwa sjuka wid minsta wäderpust? Att minsstone hjelpta de til at gjöra werlden ledsam både för sig sjelfwa och andre, samt öka sluteligen äfwen Hospitals-hjonens antal. Werlden behöfwer en Reduction, om den skal upnä sin förra styrka igen; och det kan icke ske utan at alla ondbigtwis tilskapade Sundhets-regler fördragtas. En god Natur håller altid profwet; och med Sjukkingar är werlden icke betjent. Om än de förre woro få, skulle de dock utgöra slägter, som skulle föröka werlden likaså mycket inom 10 år, som de andre i et helt Seculo (*).

Genom Mechaniska Inrättningar och sådana Redskaper, medelst hwilka folks åtgård bespares, winner och Folkmängden icke litet. Den som upfinner en Machine, medelst hwilken kan uträttas så mycket med 2 människor som eljest med 100, skänker

(*) Jämför: Der Arzt, St. 99, s. 744-

Skänker Landet en ständig Colonie af 98 människjor, o. s. w. Om bristen af et wattenfall kan årsätta bristen af 100 människjor, huru folkrika kunna då Nordiska Länderna blifwa med en måttelig Folk, stot!

G U D.

Utan twifwel äro många flere Egenstaper och Fullkomligheter i Gud, än de wi kunne föreställa oss och wårt Förnuft kan begripa: ty huru skulle det Högha Wäsendet blotta hela sin oändelighet för wårt lilla begrep! Wi stote såra känna honom af hans gärningar; men huru få af dessa känne wi! Huru liten tynd af hans Almogts-haf kunna wåre tantar öfwerfara! Huru kort är Förnuftets måte-ändre på hans wisshets-djup, och huru litet utrymme har wår Själ för at emottaga alle hans kärleks-skatter! — Wi förstå något när af oss sjelfwa, hwad Makt, Wisshet, Godhet och Helighet är; deraf kunne wi någorlunda begripa hans Almogt, Almowenhet, med mera, och dessa egenstaper har han uppenbarat i sin hushållning med oss; men wåne han icke desutom kan hafwa andra skapade Werk, för hwilka hans hushållning är best annorlunda, och för hwilka han uppenbarat sådana spår af Fullkomligheter, som wi ej en gång kunne namngifwa? — Nej! Hwilket oändeligt Haf är befara i alla ewighet för våra Själur! men, hwad säger jag, för våra Själur? här är mer än nog för Cherubim och Seraphim.

Guds Ande har wår uppenbarat oss all Guds Råd til Salighet, och til wår Salighet; men i det rigt får man säga, at all wår kunskap är stoffwerk, at wi se här såsom uti en spegel och inbrett ta. Ja, wi

vi begripe så titet af Guds Swäsende, lat vi ej en gång förestå oss på hans Försyn, som dock af alla Guds Werkningar är ibland oss måst märkelig. Kort sagt; ej allenast alla gode egenstaper, som man kan föreställa sig, finnas i högsta fullkomlighet hos Gud, utan och många flere än vi kunne föreställa oss.

Hos Gud äro Egenstaper, som Theologerne kalla attributa relativa, eller sådana som hafwa sitt afseende på oss. Dessa äro tid efter annan updagade efter olika omständigheter. Således war Gud af ewighet en barmhertig Gud; men Adam kände icke denne Egenstap, så länge han war i oskyldighetens tillstånd; han wiste ej at Gud kunde hmka sig öfwer Syndare, såsom han icke wiste hwad Syndare woro för Creatur. Efter nu äfwen andra Creatur kunna gifwas, hwilkas omständigheter äro helt annorlunda beskaffade än wåre; så kunna de och erfara helt andra Egenstaper, hos Gud än dem vi nu känne. Guds Fullkomlighet är så stor, at wisse Egenstaper, hwilka anses såsom Dogder hos människor, kunde blott anses för swagheter hos Gud; såsom ödmjukhet, måttelighet, tapperhet, m. m.

Det behöfves icke mycket tit at bewisa hans Allmagt. Den minste Matt, det minsta Fv innehåller oändeligen flere möjelige Individuer. Hvilket tanke djup för Föruuffet, at se Öändeligheten innefluten inom så liten romb?

Men hwarifrån kom då det onda fram?
 Heån Dig? Uå nej, ty Du - - - Dock Stofstet bbe
 här tiga,

Och des okunnighet för allwett gifwa swiga:

Det lärer ej, men närwisshet til fram.

Om Gud behöft af Creatur föreswar,

Han dem då wäl mer kunskap gifwit har.

Gud hatar, straffar Synd; det weta nog oss war.

Är icke Eiden, så skal wäl Ewigheten rädda din Hellighet. Denna sällsma det goda är öndt utom dig. Huru sanna är Rikdom, huru däragsig är Wisdom m. m. Ja sällsma glädjens Himmel är et beswete urum dig.

Skulle wi kunna tilfulto begripa Gud i detta lif; så wöre ju sör och intet som kunde sopsätta wärd upmärksamhet i Ewigheten. Wår Själ är af den beskaffenhet, at den söker alt mer och mer efter Fullkomlighet: Wi måtte wara så lärde som någon, wi måtte innehafwa alle werldslige kunskaper; så skulle wi dock finna, at wår Själ icke kunde wara förnagd med ehuru mycken lärdom och Philosophie den ägde, utan idkeligen söka efter mera.

Moses wille ock en gång se Gud: han war så nyfiken, at han wille begripa mera än han kunde tåla. Men at det icke behagade Gud, kunne wi sluta af swaret: du skal så se mig på ryggen, det är, du skal så känna orsaken af werkan.

Kunne wi icke begripa Guds Gärningar, huru kunnae wi då förmoda at begripa honom sjelf? Det är wäl sant, som Paulus säger: at han icke lämnat sig sjelf utan witnessbed: hans Gärningar öfwertröga såmwäl det uflaste begrep derom, at han måste wara en Allsmächtig och Barmhertig Gud. Men denne öndwäandige kunskap blifwer ock et non plus ultra för förnuftet; och det wisaste steg är sedan, at sluta från obegripeliga werkningar til en obegripelig orsak. Huru öföförändligt förefare wi då icke, när wi hinne weta orsaken til det, som wi måste tilstå öfwerträffa förnuftet? Wi stole ju så lära mycket i Ewigheten.

Den Hemligheten, hwilken Skriften gifwer tilkänna med det tale sättet: at se Gud Ansigte mot ansigt, är just det som skal sopsätta Själens upmärksamhet i alla Ewighet.

Gud kan icke beskrifwas. Sådane lord 'gifwas icke, som han kunde nyttjat sbr at beskrifwa sig. Det lämpeligaste är, när han kallar sig Underlig. Här är hwarken Qualitas eller Quantitas, hwarken Latitudo eller Altitudo, hwarken Materia eller Forma; och hwärwid wete wi då sästa wåre tankar? Hwar sbrer sidsder det wår urskilning, at han är både Tre och Et? Han är icke således Tre och Et, som wi sbreställe os det: han kan icke med något räknetal bestämmas; hans Wäsende är all sbr högt at kunna begripas arithmetice.

Man sidsder sig på denna Treenhget, då man likwål medgifwer annat hos Gud, som är lika så obegripeligt, til exempel Guds Ewigbet. Et Wäsende, som har hwarken begynnelse eller ände, huru wil man sbrklara det? Ännu mera: Gud är barmhertig, råsfärdig, helig, alkmächtig, o. s. w. alla dese Egenstaper sonas wara särstilte Egenstaper, och likwål måste de wara Et sbr Gud, såsom Eas simplicissimum; och hwad är det wål annat sbr wårt begrep, än at Gyra äro Et?

Når du kommer så wida, at du kan inse alla de wålgärningar, som du säet åtnjuta från det bgonblick, då du först kunde räknas ibland de skapade wårelseres antal, och tillika lära känna den, som bewisat dig allt detta, utan at du haft minsta rättighet til at åska det; så kan du ombjeltigen annat än åska den ofynlige wålgjöraren, som dine ofynlige wänner lärt dig at nämna och tilbedja under namn af Gud. Hans wäsendes beskaffenhet kunde icke weridens wise lära din Gader; men ehwarest han är, och ehwad han är, så wet jag det, at den ringaste matt skal lära dig, lat han måste wara den sbrste, den wisaste, den lärligaste och den ewige.

Aristoteles stod en gång wid Floden Euripus, med al möjlig upmärksamhet af utforska någon naturlig orsak til des Ebbe och Flod, som insbil 7 gånger om dagen; men då han ömbjeligen kunde den utbräna, skötade han sig i floden, under yttrande af dessa ord: Efter icke du kan begripa Euripus, så skal Euripus bearipa dig. Detta tyckes wäl wara en påflig Hjeltebedrift af en Philosoph: men hwar gång Theophilus söker winna någon uplysning om den wändelige Gudens obegripeliga Wäsende, slutar han alltid sin betraktelse med omträngt samma ord som Aristoteles: Kan jag icke begripa dig, så skal du dock begripa mig; och nedkastar sig derwid både med Själ och Kropp i det wändelige Slädje-haf, hwar han både hnskar och hoppas at swäswa i al Ewigket.

Förnuftet.

Man wil, at jag skal öfwerlämna til mit Förnuft hela wärdet, och låta det allena bestyra om min lycksalighet; men jag röler wid blotta åtanlan deraf, huru olycksalig jag måste wara, om detta wore en nödwändighet, och jag ingen annan grund hade för mit hopp och min längtan än Förnuftet. Huru skulle jag finna et Förnufts-slut, om hwilket jag wore förwisad, at det skulle blifwa tryggeligt och alltid synas det samma för mit Förnuft? Aristoteles, Descartes, Newton och Leibniz skulle då blifwa försträckelige budfar för mig, just för det at de äro ansedde för de förnuftigaste menniskior i werlden, och med all deras förnuft dock icke förmat uträtta annat än at wisa hwar annans fel. Ja, hwart sies mit Förnuft gjorde til större uplysning skulle blott wisa mig en försträckelig prospect af mina förriga wilsfärlser, och på samma grund

grund gibr mig tillförsä om mina närvarande begrep. Det skulle blifwa nog förkänligt för Erbrustet, om man wille rätt inse huru litet Sanningen wunnit, inom et par tusend års förlopp, under dess wacklande Spira; och wåre efterkommande lära likaledes utan twifwel begabba wåra skarpsinnigaste Slutföljder. Så snart i Philosophien en ny Läro-Rader uppstår, som wisar sine Föreläsares felsig, förundrar sig hwar och en derstwer, at man kunnat sätta tro til så dåragtig sats, för hwars förswar likwål det ifrigaste försågtare welat gå i döden; och således förundrar man sig, til dess en ny hufvud-man framkommer, och jagar de förre grundmeningarne af wald-platsen. Huru många äro wål de Theoretiske Sanningarne, hwilka man kan öfwertruga mig vara så grundade, at de altid stola hafwa bestånd, utan at någon kan deremot anföra andra, som warit lika så allmänne och likwål omsider förloret hela sitt anseende? Detta förbjudjar så mit Erbrust, lat det är omiskt i de flåsta ting, och i sonnerhet påswande i min Sällighets sak; jag inser således ganska wål waktigheten af dessa ord: Skaffer med fruktan och påswan at I salige warden. För min del håller jag för, at om Erbrustet wore gitmit til et rättes-höde i denna sak, wåste det vara lika tillräckeligt hos alla, såsom det behöfwes af alla: men emedan det icke så förhåller sig, följer jag deremot en tänbar lag, som jag finner hos mig, som jag deraf slutar vara både kort och tydlig för alla; och til denne Lags förklaring nyttjar jag en annan Lag, hwars regler stamma så wål öfwerens med den förre, med det högsta wäsendets Egenskaper, med min önskan, o. s. w. at jag tycker mig icke kunna fara wille. Men förlet mig, min Läsare! Det är allenast mit eget Erbrust, som jag härigenom förbringar.

Det

Det var i Gorn-Åldren då Fbrnustet låg i dwala —
 Då hwar trodde sin Präst, sin Munf —

Wanwettig Ålder — dock mer lyctig än wårt nu,
 Då allting är Fbrnust, då hwar sin Bibel tyder,
 Man grublar, twisslar, bdr, sen man ej håler
 Ider.

Fbrtwislande Fbrnust, hur fortig Munf är du!
 Dloctligt Creatur! hwars tilstånd blifwer wårre
 Så snart du är ej Ja, men dit fbrnust är Herre.

Man mäfte tilstå, at Fbrnustet med alla sina uträk-
 ningar famlar omkring såsom i en dimma: det skarpare
 Åga ser här allenast såsom i en skynning, intet tyde-
 ligt, och all den tröst, som Fbrnustet kan gifwa i de
 wigtigaste tillfällen, är allenast swag och twiswelrä-
 dig: man bdr derfbre såka hjälpa Fbrnustet til rätta
 och wägleda det.

Man säger: Gud har gifwit mig Fbrnust, at
 jag skal bruka det. Ja, det nelar jag aldrig; men
 man kan bruka Fbrnustet på et orätt sätt; man kan
 bruka det högmödigt; man kan utwidga det utom des
 kres. Det kan aldrig wara Gud emot, at et fbr-
 nustigt Creatur wil sluta fbrnustigt, wil gifwa åtskil-
 nad emellan det sanne och falske, särdeles i en sak,
 som blifwer gåt. Twårtom: Gud buffar oss aldrig
 mera fbrnustige, än när det kommer an på at befor-
 dra wårt sinnes lugn och den deraf sdrjande timme-
 liga och ewiga lyctalighet.

(Slutet sdrjer härnäst).

SEDERHOLM,
 Tryckt hos Anders Johan Medelplan, 1779.

Den
Svenske SPECTATOR.

N:o 29.

Sörnustet.

(Fortsättning och Slut).

Jag kan ej ogilla Holbergs och de fleres tankar, som tro, at Gud kan icke blifwa vred på en människja, som med al sit winnläger sig om at undersöka sin Salighets sak, om hon då felar i et och annat, när det ej sker af upsåt. Men härwid bdr man taga noga i agt, at man i denna undersökning icke lämnar Sörnustet all för stort wälde. Det är öfwerdådigt; det högmådas; det tycker sig bdra kunna begripa al ting, och sedan det en gång blifwit wäl wänt at agera Hofmästare, sbragtar det och gåddar alt, som icke genast är för det begripligt.

Wi måste desfdre sätta gränser för Sörnustet. Först bdr det aldrig fördrifstas sig at neka hwad det icke kan begripa: ty det är orimligt, det är oförnustigt. Bdr en Domare döma med eller emot i en sak, hwars omständigheter han icke begriper? Til Exempel: At Guds Wäsende är obegripeligt, det kan ingen neka. Är då Sörnustet billigt, knår det nekar, at Gud är Tre Personer och tillika Et endaste Wäsende. Om jag nu frågade någon hwarsfdre han nekade det,
U a, och

och han svarade: Emedan jag icke begriper det; så måste ju hvar och en finna det högst orimligt; at han wil neka något som han icke kan begripa.

Allt hvad Förnuftet med Skäl kan neka bör vara werkeligen orimligt, werkeligen skridigt. Jag säger werkeligen, det är at säga sådan Sats, som Förnuftet både begriper och tydeligen inser så, at det ena begrepet uphäfwer det andra. Ett exempel, när jag säger: At et ting är och tillika icke är på en och samma tid. Här har Förnuftet skäl at neka: ty det kan tydeligen begripa hvad det är, at vara och icke vara; det kan och begripa, at det ena begrepet här uphäfwer det andra. Men annorlunda förhåller det sig med ofwansläende Sats; Jag säger ju icke: Gud är En Person, och tillika Tre Personer; Gud är Et Wäsende, och tillika Tre Wäsende. Om jag så sade, kunde Förnuftet hafwa skäl at neka detta. Men nu, då det hwarken begriper hvad Guds Wäsende är, icke heller huru Tre Personer kunna utgöra et Wäsende, kan det icke heller med sig neka det, med mindre det kan bewisa ombjeliheten, och det låter sig icke gindra. Man grublar förjdsäres i denna sak, uti hwilken wi här i werlden aldrig kunne blifwa tillräckeligen uplyste. När man skal uplysas om osynliga ting, måste det ske genom Sinne-bilder, Exempel, Föreställningar; men häruti kan intet sådant tjena oss: alla Liknelser förwirra mer än uplysa oss. Ja, hvad annan orsak är wäl bertil at wi neke denna förunderliga Treenhigens warelse, än de grossta begrep och liknelser, medelst hwilka wi såle gindra oss begrep derom? Wi sinne intet sådant i hela Naturen, alltså kan det icke heller vara,

wara, slute wi: liksom Gud icke kunde hafwa något
 sig sjelf förbehållit, utan skulle meddelat och utlå
 människjor alla möjliga begrep. Efter jag icke kan
 begripa huru jag tänker, är det deribredt sagt at jag
 äger icke tankkraft? Och efter Johannes, Petrus
 och Paulus, som äro Tre sättslilde Personer, icke
 tillika kunna wara et oätilljetigt Wäsende, har der
 förre Förnuftet frihet at sluta från dessa grofwa Wä
 senden till det måst enkla, måst andeliga och obegri
 peliga Wäsende? Sannerligen, om Förnuftet skulle
 neka oss hwad det icke kan bearipa, måste det och för
 neka sig sjelft, emedan det ofta icke kan begripa sig sjelft.

Man ser således, at det icke war orundat hwad
 en wis sade: at ju mera hon bemiddade sig at begripa
 Gud, desto mindre förstod han deraf. Så wida
 borde Gud och inskränka Förnuftet, at det måtte
 weta sin underdånighets-plikt, och lära inse sit behof
 af mer uplösning.

Gud har ju dock förfarit ganska barmhärtigt med
 oss: han har nedsat i Förnuftet et Hus til wägled
 ning: han har uppenbarat för det samma at han är
 til, ja de nödwändigaste af sine Egenskaper, kortfettigen,
 han har gifwit det al den Kunskap, som kan förbinda
 oss til at ära honom. Men wil Förnuftet på eget
 bemåg stiga högre, wil det tränga sig in i Guds
 Rådskammare och herrna al ting, då heter det til
 människan: Tag ditt Förnuft til fånga.

Fritänkare.

Man har fört krig emot Religionen på samma sätt
 som andra krig wanligen föras, nämligen med
 dess magt och list. Mågre af Fritänkarnes krigs-pus
 äro följande:

1) Att ära et namn, sedan man tagit derifrån de begrep, som det äfvidja, såsom: at visa den sörsta värbdnad för Gud, och tillika sörnela samt afhända honom hans moraliske Egenstaper; at visa stor nitålkan för Religionen, och tillika undergräfwå läran om et tillkommande Lif, o. s. w.

2) Att wånåra de wåst värbdnads-wårde Personer och Lårdomar wædelsst deras jämsfrelle med de owårdigaste och wårå berggtade, såsom: en Theolog och en Atheist, Christus och Mahomet, Lutherus och Ignatius Loyola; eller ock at swårta deras Personer, eller framställa dem til åtsbje och söragt för Låfaren, såsom til exempel i sållet för at sååa: wauti Skrifter åro ibel ofanning, utlåta sig således om honom self: Paulus har wårit en Politicus, en illistig, egenlystig, ostadig kael, o. s. w.

3) Att laga anledning af en tings misbruk, til at lasta des råtta bruk: Således brukar man Rabbinernes Wisjoner til at besrida hela Judiska Gudstjensten, wårwiska Widspessler och Scholastiske Lårdsatser til Christna Religionens begåbbande, de hedniske Poeters Fabeler til at wedertååga Låran om et tillkommande lif, alla tiders bedragare til at sörwåga Uppenbårellens dår, Egyptiska och wåpistiska Ceremonier til hela Gudstjenstens sörkleaning. Korteligen: man har nog at lasta, når man wil gååra bruk af misbruk, och uragtlåta tings natur.

Samme Ang. N. Anonymus, som weddelat of sörbestående 3 anwåisingar, har ock på et artigt sått wedertåågt sörsljånnde Argument, det sörwåmsta Bolings broke haft at besjena sig af emot Religionen:

”Ar den mindre ån galen, som bråstlar sig af en Uppenbårelse, tagd til sörnustet för at wota des bråster, på samma tid som han lååger sörnustet til Uppenbårellen för at ersåtta des ofwååkomligheter?”
Religio

Religionisterna fryta, fortsar Bolingbroke, at Uppenbarelsen är fogad til Föruftet, för at ersätta des brister. Wäl; altså är Föruftet första bygningen, och Uppenbarelsen en tillökning dertil. Uppenbarelsen blandar sig icke i Föruftets förutningar, utan förser oss med nya Sanningar, när Föruftet icke kan komma längre. — Och hvarsföre är den oss gifwen? — Wä det wi måtte hafwa en adäquat lefnads-regel. ”är Föruftet allena denne lefnads-regel, slutar Bolingbroke, så behöfdes icke Uppenbarelsens tilläggning; är Uppenbarelsen denne lefnads-regel, så är ju Föruftet til ingen nytta förbättrat. Den adäquate lefnads-regeln måste således af begge wara sammansatt. — Men om så är, at Uppenbarelsen är lagd til Föruftet för at bota des brister; hvarsföre icke då också Föruftet til Uppenbarelsen, för at ersätta des brister? Wäste icke två ting, som stå i så nära förbindelse tilhopa, råcka hwarandra handen, för at ersätta hwar hwardera särdeles fattas? Föruftet är grundwalen; Uppenbarelsen är bygningen. Wem tillstår, at Bygningen är nödwändig til at fullkomna Fundamentet; hvarsföre är icke då Fundamentet lika så nödwändigt för at bära och understödja Bygningen?”

Jag finner icke, säger Auctor Anonymus, minsta skäl häruti til at anse dem för galne, som hålla för at Föruftet är oss gifwit til understöd för Uppenbarelsen, och denna åter til Föruftets understöd. Om Uppenbarelsen wore blott et uprepande af den naturliga Religionen, så kunde Bolingbrokes påstående sägas äga någon grund, då man måste anse Revelationen för slikswa den naturliga Religionen förnyad och fullkomnad: at då löpa tillbaka til den naturliga Religionen, för at rätta Uppenbarelsen, sedan Uppenbarelsen blifwit insärd för at rätta den naturliga Re-

Religionen, kunde wäl sonas narragtigt. — Men låt
 oss sätta hans Argument i et annat ljus; så få wi
 se, at det ej en gång förtjenar namn af et Sophis-
 ma. Låt oss låmpa hans Sluttsbjud till Ragsfarenheten,
 och antaga at han slutar således: "Ar den mindre
 än galen, som bröstar sig af et System af Borger-
 lige Lagar, lagt till Naturens Lag för at bota des
 brister, på samma tid som han lägger Naturens Lag
 till de Borgelige Lagar, för at ersätta deras ofullkom-
 ligheter"? — Man ser ju nu utan swårighet, at det
 är ej annat än at sätta de begge Slags Lagarne ömsom
 på hwarandra, så at hwardera af dem blifwer både
 Grundwal och Bygning tillika (*).

Wi böde låsa Skriften med agtsamhet, förklara
 den förnuftigt, och döma sritt för oss sjelfwa, utan
 at låta oss förledas, antingen å den ena sidan af
 gemene mans fördomar, eller å den andra af en obil-
 lig wördnad för wisa besynnerliga meningar, som
 lärde eller grubfrugtige män kunnat falla på, hwilka
 likwäl icke kunnat beropa sig på Inspiration, och föl-
 agteligen warit tillräck wäl som wi wissareller under-
 fastade. Deras Lärdom och Argumenter kunna många
 falligt hjälpa och vägleda oss i våra underibningars;
 men Skriften allena bdr stadga wårt omdöme hwar
 Förnuftet icke kan; och hwilken Lärdom desse begge
 hållt tillstyrka, bdr antagas och följas af oss, utan
 Årskilnad af tid eller ort.

Åskillige hafwa förebrädt Theologerne, at de
 förbudit sådana Skristers läsande, som warit skesna
 mot Religionen, och welat deraf bewisa, at man hafte
 mindre stadgad öfwertygelse om Religionens Sanningar,

(*) Se London Magazine, Febr. 1755.

gar, när man icke vågat underkasta dem al slags
 pröfning. Om man wille medgifwa, at det wore
 för hårdt, em et sådant Förbud gjordes utan in-
 stränkning; så kan man dock icke finna stor obillighet deri,
 när det angår allena wisa personer. Det är icke så
 med de Guddomeliga Sanningar, som med de Philo-
 sophiska: dessa pröfwes allenast af Philosopher, eller
 äminstone af sådana människor, som äga öfwade
 sinen wid läsning, hafwa en stærkt omödmes-kraft til
 af urskilja och begripa, hwad med och emot Fönufts-
 släten kan inwändas: ty om man hemstälde åtskillige
 Philosophiske Grundsatser gemene mans känedom,
 så skulle man snart så höra det yttrande deröfwer,
 at wåra tiders Philosopher wore wanwettingar emot
 Fornslidens, då man trodde, at Jorden war en flack
 nta, at Solen gick, och at Månen war icke sibre
 än et Sapparat. Men wåre Philosopher bro sig ej
 om gemene mans tankar i dessa wål: de anse den icke
 för behörig domare i en Sak, som den ej äger nog
 urstifning at döma om? Och påstå deröfwer med skäl,
 at det tillkommer gemene man allenast at tro, hwad
 de läraste män, efter mycket studerande, ransalande
 och forstande, sunnit rimligast. Sär man åter här
 ifrån til Religionen, så måste man wål tillså, at
 des Sanningar äro så wigtige, och så alwånt wigtige
 för alla, at man deruti icke bör förlita sig på andras
 blotta myndighet. Men huru mycket fordras i dessa
 tider äfwen til en dolik undersökning! Huru många
 äro de, som äro i skänd at utweckla de Sanningar,
 hwilka de klyftigaste och slugaste hufwuden sökt in-
 weckla uti Spitsfundigheter.

Döden.

Såsom det hos wisa Follslag, varit et bruk, af uti deras Samwäm och Säckbud sätta en Dödsstalle midt på bordet ibland deras läderbeter och förtäckningar, för at lifwen under sina njien kunna bestinna den sista förwandtingen; Så wil jag nu samla mine fögtige tankar, och gjöra dem så otwarsamma som jag kan, för at uträkta detsamma hos mine Läsare.

När de hedniste Philosopherne afskildra det människliga eländet, framkastade de mästerligen sköna infall, och utbreda sin wältalighets segel efter den blåsande vinden. En ser derät hjerfeltigen, en annan faller i äro med et makalst twång. Men i alla deras Skrifter, i alla deras högtärowande ordatag, är icke någon sanslöshet eller påttelig tröst at finna mot dödens föreställelse. Deras starksinighet kan wära wacker, sann, upmuntrande och erbrande; men den tilfredsställer dock icke. Det kunde tyckas, som man borde härwid undantaga den Steifte Sietten. Jag tillär, at denne Seet är otwarsammare härutinnan än de andre; men den werkar icke derföre mera kraftigt, ja när jag rätt besinnar mig, förkommer den mig mer oöfvelig. Ly, jänte det at de med sibrsta omwiffhet och ostadighet tala om Själens öddlighet, så tjenar den trösten, hwilken de mena sig gifwa mot döden, til intet annat än at föresälla böden ännu föfelligare.

(Slutet följer härnäst).

SEDESÖDM,

Tryckt hos Anders Johan Medelplau, 1779.

Den
Svenske SPECTATOR.

N:o 30.

Döden.

(Fortsättning och Slut).

De säga: Döden är den Medelpunct, hvars
til alla människo-lifwets uselheter samt
manlöpa; och at man berföre mera bër efter-
långta, än frugta densamma. Detta är wäl sants
men hwilken usel tröst, at icke kunna betragta
döden, utan såsom et Slut på allt ondt, och icke
tillika såsom en början til något bättre! — Wi-
dare säga de: At den ädla och berömliga Dyg-
dens utöfning är et kraftigt Medel til at wäl-
en Sieltemodig ståndagtighet emot Döden, ja
den pinsammaste Död. Detta tyckes låta något,
men betydter i grunden intet; ty hwartil tjénar
en sådan inbillad Dygd? Jag må wäl kalla den
inbillad, så wida den ej allenast icke kan hindra
från fall i den grusweligaste och förskräckeligaste
Wino-afgrund, utan ock utsläcket och sbrgas tillika
med dess ägare. — Den Romerske Fält-herren
Brutus förlitade sig så mycket på sin Dygd, at
han trodde den skulle gifra honom segrande öf-
wer alle Republikens Fiender; men då han tillika
med et Fältslag förlorade alla sina ärelystne an-
läggningar, blef han så förtwiflad, at han wille
B b stika

slå sig Dolken i lifwet, och utropade: "Dusla Dygd, hwad är du annat än et fåfångeligt och onyttigt ord, et blott namn utan werketlighet och werkan"! Deras wanliga tröst, hwarmed de måst tilfredsstälde sig, war denna: At ingen kan undgå Döden, och at alle äro den skyldige en gensgård. Men det är en falsk och skadelig tröst för de eländige, at det går flere så. Du finner ej elden mindre brännande, för det andre bränna sig deraf; din nåstas plåga förminskar icke din pina; des sjukdom gör dig icke frisk; des tröst i döden meddelar dig ingen tröst i din dö. Har du deremot någon känsla af människlighet, må du gråta tillika öfwer din egen olycka och andras, som äro underkastade lika dö med dig. Jag går förbi deras dåraktiga och bestialiska förefråning, som trot at människans Själ är dödelig, och blifwer tillika med kroppen til intet. Detta kan ej anses såsom en tröst, utan såsom en fasetlig förtröstan: ty näst helswetes eld kan jag icke förstållas mig något förskräckeligare, än at aldeles blifwa til intet (*).

Ronung Ludwile den II. i Frankrike war så intagen af denna werldens fåfångelighet, at han förööd sin betjening någonsin nämna döden eller tala derom wid sit Hof. Döden insän sig dock lifofullt. Då Ronungen märkte detta, förärade han sin Lif-Medicus en stor summa Penningar, på det man måtte göra döden et tappert motstånd, och icke tillåta den komma in: han lät tillkalla alle Eremiter från ödemarkerne, at de med deras böner skulle söka förlänga hans lif: alle

(* Se Dælincourts, Consolation contre la mort.

alle dörrar blefwo tillstängde, och fönsterne förwaredes med Jernstänger, i tanka af dymedels af hålla denne förfärlige Gästen, men allt war för gäfwes.

Den store Saladin i Egypten, som regerade öfwer så många Länder och Rolk, hwilka han måstadelns genom sina segerrika wapen gjort sig underbånige, tänkte dock så slitigt på sin dödd, at han långt förrän den timade förordnade i sit Testamente, at en Herold skulle gå framför hans Lif, föra på et Spjut den Skjortan, uti hwilken han afbitit, och derwid med hög röst utropa: "Se här hwad den Store Saladin, som underkufwade hela Asien, får med sig i grafwen af at sin rikedom och härlighet".

Cicero berättar efter Plato, huruledes Socrates, sedan han fät sin Dom, tilltatte sine Domare på följande sätt: "Ne! mine Domare! Jag har et stort hopp derom, at det ländar mig til en wändelig fördel, då jag nu blifwer öfwerantwardad til döden. Ty et af två måste härpå nödwändigt följa. Antingen betager mig döden alla mina lifs-känslor; eller ledsagar den mig til et annat Lif. Om al känsla försvinner, och Döden ej är annat än en djup sömn utan drömmar, hwaruti wi ofta ligge begrafnes; huru önsfelligt är det icke då at dö, och huru få dagar i wärldslifet kunna anses bättre än et sådant tillstånd! Men om det åter är sant, at döden är allenaft en öfvergång til de ställen, hwarest de, som för oss lefwat, nu wistas; huru mycket lyckeligare är det icke då, at gå från dem som kalla sig Domare, och framställas för dem som wärkeligen äro det, för Minos, Rhabamantus m. fl. — Men J, som hastwen förklarar mig oskyldig, behöfwen icke

fengta för döden. Ingen olycka kan tillfogas en god man, antingen han dörr eller lefver: hans gjerningar stå alltid under Guds Regering; och jag vil icke tro, at det döde, som i dag träffat min lott, drabbar mig af en slump. — Men jag uppehåller Eder förlänge: det är nu tid at jag går til min döde, och at I bestriden Edra förrättningar: hvilken af oss hamnar bäst, är ingen dödelig utan Gud allena bekant” (*).

Den som sade til Eva i Paradiiset: Du skal icke dö, dörs mål icke nu mera framkomma med et så oförskämt föregifvande; men han gjör ännu nog olyckor ibland människor medelst det han inblåser dem: Du skal icke dö så snart.

Hedningarne uprättade Tempel och Altaren för alla slags Gudar och Gudinnor, för både Dygder och Laster; men intet för Döden. Det utmärker, at de icke wetat, huru de skulle förhålla sig emot Döden, för at gjöra sig honom bewägen (**).

Den tröst, hvarmed Platos anhängare sökt mildra Dödens förrådhetighet, nämligen Själens dödelighet och en ewinnerlig härlighet efter detta lif, har varit föga betyodande, såsom de föreställt den på et sätt, hwarigenom denna Sanning blef mera icke än bekräftad. Deras brömliga befrifning på de Elysiska Fältten kan räknas ibland de poetiska insäll, som tjena mera til tidsfördrif för en frisk människa, än til tröst för en aflidande.

Såsom

(*) The Spectator, Tom. II. p. 385.

(**) Cfr. Natalis Comitit Mythologia, pag. 231.

Såsom åtskillige förmente Obbe genom buller upvaknat, har det wäl gifwit anledning til det hos de gamle brukeliga wakandet öfwer Lifen.

Obben kan föreställas med et dubbelt ansigte, et fult och et wackert.

Man må säga hwad man wil, så blifwer dock den sörste Philosoph, wid obbens ansvarliga eller, rättare, öförmödeliga betragtande, i förstone häpen. Ingen kan undra derpå, at wi försättas i en båtwande rörelse, af en betragtelse hwars innehåll är: Du skal icke mera wara bland de lefwandes antal; Du skal flytta bort utur werlden, ifrån alla dina wänner, til et ställe, som du aldrig set, til en wändelig ewighet, til tusende stiftet med mera. Kan man ofta icke resa från sine wänner til et främmande ställe, utan at känna et slags rörelse hos sig wid afskeds-tagandet; huru mycket mindre kan man då tänka på en så wiktig resa utan stor sinnes-rörelse? At anse obben med lifnögdhågon, och berömma sig deraf, at man under erinran af Dygden finner derwid ingen rörelse hos sig, är enligare en Epicureers, än en förnuftig människas character. De bygga deröfver på lös grund, som wela inbilla folk, at et almant sbragt för obben är et wigt kännetekn på en Philosophisk Hjelte: ty sådant sbragt kan endast yttras af et hjerta, som tror at allting sbragas i obben. En rätt Philosoph deremot, som är öfswertgoad, at något wändeligt sbrjer på denna stitsmåsa, kan och bbr ej anse detta wiatiga lefnads-stifte med lifnögdhet. Et är det, at obbens betragtande kan och bbr ej annat än råda och bewela wår omtank; et annat är det, at det ej bbr bemästra sig hela wår Tankkraft, och upfolla den med sådana föreställningar, som kunna sbrä wårt sinnes-lugn. Anstbnt nu detta, wille jag säga, ofta helt öförmödat kan hända och

Åfven händer de atrabaste, wil jag dock gå i borgen dertföre, at man knapt behöfwer en timas betänknings-tid, fberän man kan anse dden med god sinnes-ro, och sitta lika så glad i et Sorgerum, som i et Brötslops-lag, när man rätt wil använda wise lefnads-reglor.

När Whitadon ihogkommer något i werlden, som han älskar och hågagtar, något hwarifrån han icke gärna wil stillas, grufwar han sig wid låntanken på dden: Åh! min Wån! mit dygdiga Sällskap! m. m. skal jag då stillas ifrån dig? Och det är just det, som gibr dden måst försträckelig för honom: ty han är ej af det slags folket, som frugtar för at uphåra med sin waresse i dden. Men också denna fruktan försvinner i hoppet, at han skal blifwa författ i något bättre tillstånd. När han förjer dertföwer, at han skal stillas ifrån en uprigtig wån, tröstar han sig dermed, at han skal komma til et sålle, där han ej allenast finner bättre wänner, utan ock omsider får se sin gamla wån i sörre fullkomlighet.

En dör i sin blomstrande ålder: den Skitsmåfan afbör gemenligen ej utan smärta: det är ju mot naturen at Solen går ned om middagen. En sådan människia bortropes ifrån en framför honom liggande widlyftig utsigt, full af förestående Risten, som i hans inbitning äro beledsagade af idel ndjen. Han måste öfvergifwa en hvy wänner, hwilka han, af brist på tid eller estertanka til nogare pröfning, håller för uprigtige, och dertföre blifwer skitsmåfan desto fånbarare. Han lämnar lifwet i det lefande tids-hvarf, och menar at de sbljande skola blifwa af samma bestaffenhet. Alderdom! Huru beqwäm är du för dden, när man igenomgät alla lifwets Scener; när man utagerat hela Skådespelet, och förfarenheten lärt, at de behageligaste ndjen äro kryddade med bitterhet.

terhet: mått af Ieswande, mått af omstiften, Hunger efter Döden — Lifv-andarne förwinna, det jordiska förtäres, och Själens blifwer alt ledigare til at upnä sin längtans mål.

Sista ögonblick, Timarnes Time! Hurudan skal du blifwa? Hvilka känslor skal du wärta, när en hel Iesnads bedrifter inom få minuter skola undensökas? — Åh! skynda dig, min Själ, at genomgå räkenstapen! O majestätiske Time, som slutar den wigtigaste af alla lifwets Scener!

Min Gud! huru länge wil du fördröja til at utföra mig ifrån denna jorde-wran uti en friare luft, til en bättre werld! Åh! huru wändas och ångslas min Själ uti sin inkränkta bonting! Den förwirras dageligen af tusende omögheter, och qwälles af flera ofullkomligheter. Åh! huru gläder den sig, så ofta den hämtar från din himmel en tanke, som allenast et par ögonblick host omgånge med dine solige wänner, och allenast set en stomt af deras Iocksalighet! Huru tung är icke den jord klump, som den beswärrar, och huru swår är den ej at uplyfta från detta Element! — Dock är det min tröst, at hwar surt, hwart andedrag borttager en del af bördan, och förer Själens et steg närmare til Ewigheten.

Människjans tilstånd efter Döden.

Wissa Philosopher hålla för, at Själens Evighetslighet skal bestå uti en ständig tillwärt i kunskaper och fullkomlighet; at den således i Ewigheten skal begynna från den insigt, som den ägt wid lifwets slut, och alt sedan stiga högre. Men om där just skal begynnas ifrån den samme kunskaps puncti hwar man här slutade, eller Salligheten strar skal gifwa på en gång så stor insigt, kan man icke säga: så mycket synes rimligt, at et barn, som ödr i sin späda okun-

nig.

nighet, icke kan hinna till samme kunskaps-grad; som den der i et halft Seculo och mera betragnat Guds wägar här i tiden. Denna mening är just icke så paradoxist eller ogrundad, som den wid fbresta påseendet kan sonas. Den Heliga Skrift beskriwer Saligheten, såsom bestående i Guds Ansigtets åskådande. Moses begärde en gång at få se Guds Ansigte, hwilket wisse Utolkare förklara om Guds Wäsende; och Gud swarade, at ingen ödelig människa kunde se det och lefwa; men han skulle få se honom på ryggen. Ut se Gud Ansigte mot ansigte är at känna Gud: således måste då Saligheten, efter Skriftens mening bestå deruti, at man får känna Gud alt mer och mer, och får en närmare insigt i det Wäsende, som öfwergår alt människt begrep. — Själens näring består i kunskaper, såsom kroppens i mat och dricka.

Kunghörelse.

Uti Norens Bokläda på stora Nogatn finnas följande Böcker til köps: Selters Moraliska Föreläsningar i N: dal. Selters Lefworne, 12 f; Selters Portrait 8 f; Rättwardens rätta bruk och nyttjande, 1 f; Norens borgs Frågor och Swar, angående Tillämpningar af de genom Christum förwärfwade andeliga wälgörningar i 6 rst. Diverse Portraits öfwer Swenske Konungar, Swenska adeliga Familier, Private Personer, äldre rare och nyare Portraits öfwer Biskoppar och Präster, måst Swenske, äfwen lärde Swenske och Utlänningar, till et antal af några hundrade, samt wackra och utwalda Estampor och Kopparstöcken, dels uti ramor med glas, dels utan; Mellsons Guds Regering öfwer Människor; Elägiets Spegets och Rambachs Passions; Betragteller; Parthesias eller den pratshute Fritalaren; samt Romaner och Historier.

SEDESKEDEN,

Köpt hos Anders Johan Medelplan, 1779.

Den

Svenske SPECTATOR.

N:o 31.

Människjans Tilstånd efter Döden.

(Fortsättning och Slut).

Den mening, at de Salige skola komma ihog sitt förra tilstånd i detta lifwet, har en tid warit ansedd för påttersk. En del präster hafwa tredt, at icke mera behöfdes til at bewisa denna meningens påtterskhet, än det at de Lycksalige i Ewigheten icke kunna hafwa något annat at beställa, än at åstada Guds Ansigte. Man har också welat bekräfta denna mening med en sådan liknelse: Den som kan se Sölen stöbet ej om at betrakta Stjernorna: et artigt infall, och en ej ouppbyggelig tanke; men den bewisar intet emot det, at ju de Salige wäl i himmelen kunna erindra sig både deras eget och deras wänners förra tilstånd. Hwar kan man få hårligare anledning til at prisa Gud, än den man hämtar af sin egen lefnads tilstånd, af sina egna mederwärdigheter, och af den saliga räddning man fått erhå? Hwad sammanhang har icke wår lefnad, med wåre Wänners, så at jag icke kan erindra mig den förre utem den senare? En så snart jag ihogkommer en enda besynnerlig omständighet i min lefnad, måste jag strax tillika erindra mig alla de omständigheter, som med densamma warit i förbindelse (det kallas i Slutkonssen Connexio Idearum, begreppens sammanhang)

E c

Hang). Tänker jag då i Saligheten på mina vänner,
 på mina bästa, mina käraste vänner; huru skulle jag
 då kunna se mig sjelf lycklig, utan at huska dem
 tillika det samma och, så vida möjligt är, utbedja
 det för dem? Man läser ju i Johannis Uppenbarelse-
 bok, at de dräpte, som lägo under altaret, ropade hämd
 öfver deras dräpare; och således tänkte ju dessa på de-
 ras Fiender? Somlige Theologer invända wät at den-
 na mening öfvar wägen för Påswisk widsteppelse och
 Helgons åkallande; men långt derifrån. Io fastän de
 Salige bedja för deras vänner, följer icke deraf at
 de äro alwetande; och således är det förstås af
 åkalla dem. En wis Angelsman skal hafwa hållit
 före, at Anglarne i Himmelen tillföra de Saliga un-
 derättelser om deras ödelige Wänners tillstånd, efter
 de kallas Tjenste-andar, utfände till deras tjänst, som
 saligheten ärfwa skola. Det är wät allenast et infall:
 dock öhr man så föreställa sig de Saligas kunskap om
 Tiden, at den icke födrer deras lycksalighet och roliga
 tillstånd. Wät öf antaga, at någon af de Salige wi-
 at en af hans bästa vänner tefwat ogudagtigt och ödi i
 i sina sonder; så tror jag dock ej at detta kunde för-
 föra des sinnes lugn mer än det kan föra Guds
 rolighet: emedan de Saliga skola wara i det tillstånd,
 at alt det ödelige, som här i wärlden widlädat deras
 wänskap, är där aldeles borttagit, så at en salig anser
 icke den för sin wän som ej är Guds wän. Följ-
 teligen uphörer där både wänskap och omsorg för
 sondare, så snart de öfvergifwa Gud; och alltså kan
 en Salig med lika sinnes-ro förnimma, at en oguda-
 gtig wän blifwit bestraffad, som at en Gudfrugtig
 wän blifwit bedt. Således se dessa Själur långt
 tydligare och Guds hushållning i Ewigheten: hwilket
 öndwändigt i alla afskenden måste förmera deras glä-
 de och lycksalighet.

Eljest, om wi betage de Salige åtanke af det
 förslutna, betage wi deras Själur en af deras förnäm-
 sta egenheter, som är Minnet; och således skulle wi då
 tro, at deras Själur äro mindre fullkomliga i Ewig-
 heten, än de varit i tiden.

Intet kan waro mera obisamt, län at ofta i tiden
 utfända en tanke såsom en Spejare in i ewigheten, och
 hugna sig med gisningar om den tillkommande Lycks-
 ligheten. Wi wete icke hwad wi warda skole, säger
 Paulus. Salighetens Utbelare har sjelf icke wetat
 beskriwa vår Lycksalighet utan liknelse, wis; och jag
 kan icke föreställa mig, at den allgode Gudens förbrnas
 derdfwer, at hans arma kreatur förstma deras lösta
 beswärliga lefnad dermedt, at inweckla sig i sådana
 tankar som utweckla dem ifrån werlden. Hwilken tröst,
 at hafwa alt för swagt begrep om en tillkommande
 Sällhet!

Man kan icke waro rätt lycksalig förrän man
 wet sit tilstånd efter döden; Således måste de Salige
 i Ewigheten hafwa en fullkomlig och kånbar kunskap
 om deras Sällhet. Jag fattar snarast Högagtning
 för något, när jag jämför det med et annat: Salig-
 heten blifwer mest kånbar, när den sättet i jämförelse
 med tiden; Själur måste således i Ewigheten erindra
 sig det förslutna, såsom Lycksaligheten blifwer derigenom
 mest kånbar.

Procefer.

Udbreder underhålla twistigheter, liksom de Bestar
 lista Jungfrurna den heliga Esden.
 Jurister och Medici komma därutinnan öfwerens,
 at

at de gerna kallas til Folk, som besväras af orofliga tankar: de bödra derfbre hafwa åtskillige egenstaper gemensamme.

Advocater äro lifsom Saxar, hvilka, när man bynar eller hopdrager dem, synas skära hwarandra inbördes; men skära dock allenast det som kommer emellan dem.

Alla människor, åtminstone de förelorande, Klaga öfver processer, deras kostnad och omvisshet, m. m. Derfbre skrebrår och Paulus de Corinther, at de icke förlitte sig sielfwa eller afgjorde sina twistigheter medelst tillfallade gode män. Lagen tillåter och underlåtarne at betjena sig af denna fördelagtiga Fri- och rättighet, och det är obegripeligt at så få betjena sig deraf, då likwäl des fördelar äro så många och betydliga. Til ex. 1) Kan jag utwälsa sådana män til Domare, om hwillas insigt och redelighet jag är öfvertygad. 2) Kan twistigheten afgjöras inom kort tid, utom omswep och omkostningar; hwaremot Processwägen medförer både kostnad och belymmer, ofta i många år. 3) Stiffta långwariga Processer, genom Godskhwares ränter och bittra striffatt, förbittrande hat emellan Slägtingar och wänner; hwarsfbre Nordiske Lagarne synas medgifwa af Samfrändetwistigheter bödra afgjöras emellan Samfränder. 4) Äro gode män icke så noga förbundne at följa Lagens bökslaf och formaliteter, utan kunna böda efter billighet.

En af de förnämste orsakerna til de mångfaldige Processerne är Lagarnas otvdelighet, och at ej uti dem kan afgjöras, huru man bdr förfara i alla mdjeliga händelser. Hwad annat kan wäl förnä twenne Partier til at processa mot hwarandra, om icke den omvisshet, hwaruti de begge äro stäbde, i anseende til Lagen, om deras rätt? Wore Lagen i sådana fall tvdelig, bles wäl ingen Process af, såsom man ser wid de tillfallig-

heter, som i Lagarne blifwit tydeligen faststälde. Och om det i sådana fall än kommer til Rättegång, har Domaren ej annat at gjöra, än at undersöka Sakens rätta beskaffenhet, och således at blott döma efter Lagens klara bevis. Men där Lagen är mörk, kan han, som erfarenheten utvisat, afläga olika domar i en och samma Casus, af partiffhet eller mederwilla. Om Lagarne woro tydelige, woro de fåsta wådjomål och onödiga, undantagandes i Saker som angå lif och ära, eller i sådana då man appellerar för at få mitbring: man kunde då äfwen ganska wäl umbära de mångfaldiga Uttokningar och Förklaringar, som mera förwilla än uplysja och underwisa; och man behöfde icke heller några så kallade Responsa, m. m. (*). Sakdriftwänes inkomster blifwa wäl då förminskade; men om än större delen af dem afstafades, tog dock Almånheten knapt större skada deraf, än om Hyrkust-Societeter uphöfdes, för det folk wille gå til söt. Och om än deras antal bles förringat, kunde dock de så friga, som wäl behöfdes til at förklara de ensaldigas Saker, förhåra wittnen, m. m. nog hafwa sin utkomst.

Huru sorgfälligt borde man ej unnwila sådana befänkeligheter, hwarwid äfwen den aldrastörsta Försigtighet icke kunnat anså andra än de slipprigaste grunder til Sanningens uttöande, och wid hwilka man sluteligen icke gör så mycket afseende på Sakens upplösning, som på des snara afslutande!

Bl.

(*) Se Wageners Vorrede zu Abbe St. Pierris Frankösischer Lpeurgus.

Bibelen.

(Se det föregående i R: v 22.)

Jag önskar gärna se en Scepticus, som wore afwars-
 ligen bekomrad, för at blifwa wis i sin öfwer-
 togelse, som hade et uorrigtigt hjerta och et ifrån alla
 fördomar ledigt Förstånd, formera sig systeme af alt
 som kunde sägas mot och med i denna sak. Förmoder-
 ligen skulle man då å ena sidan få se en hop spitsfun-
 diga och lustiga infall, en widsträckt betänshet, en öf-
 werdrefwen stoltshet, et myndigt förnuft, en förder-
 wad wille, et lättfinnigt tänkesätt, en utswäfwande
 inbillningskraft och et mycket inkränkt hopp; och å
 den andra sidan någre allmänne slutsatser, ofkonstade,
 naturlige, bestyrkte af tusende medfödde öfnskningar i
 samme slegenad, som man plågar föreställa Sanningen.

Hwad Fritänkare wunnit i dessa sieder, styckes
 merendels derigenom hafwa blifwit werkat, at de in-
 wetkat Theologerna i besonnerliga stridigheter, och för-
 ledt dem at bewisa hwad dem icke tillkommit at bewisa,
 såsom icke hbrande til förnuftets urskilning, utan aller-
 nast tänkemål för wår djupaste wdronad, sedan för-
 nuftet såt at den tillfallestgibrefse, som thy kan tillkomma.

En opartist Fritänkare kan aldrig hinna längre
 än at falla sitt omdöme i denna sak: kan man nu
 derefter gibra sig något trygt slutt? Jag kan unge-
 får föreställa mig huru det går til. När wi löse de
 distikta Sanningarna, förekomma de oss i samma stund
 otwifwelaktiga, ofstridiga och wemotfäjeliga; men wår
 öfwerwogelse förwinner snart igenom lättfinnige tankar.
 Jag wet dersöre intet kraftigare bewis, än at man
 försöker lesna efter Guds ord, då man säkert får er-
 fara, at wår Sinnes ro är den tillräckeligaste och be-
 ständigaste öfwertogelsen, och hwilken i Skriftens Språk
 fallas den Hel. Andes witnessbed. En